

's Heeren Loo

FONDS
PSYCHISCHE
GEZONDHEID

ANTONIA
WILHELMINA
FONDS

Reflectiemiddel Balans in Beeld

Jongeren met een licht verstandelijke beperking uitdagen,
zonder hen te overvragen of ondervragen.

Edithe Rot

Deel 2: Reflectiemiddel Balans in Beeld

1. Begeleiden van jongeren met een LVB, uitdagen zonder overvragen of ondervragen	2
2. Signalen van over- en ondervragen	7
3. Reflecteren en reflectiemiddel Balans in Beeld	10
4. Uitleg en werkwijze reflectiemiddel Balans in Beeld	12
5. Aan de slag met Balans in Beeld	18
Reflectiemiddel Balans in Beeld	22

TOT ZIENS!

Kennisplein Gehandicaptensector

www.kennispleingehandicaptensector.nl
info@kennispleingehandicaptensector.nl

 @pleinpraat

 Forum Gehandicaptenzorg

 kennispleingehandicaptensector

 KPGehandicaptensector

©Kennisplein Gehandicaptensector

Niets uit deze uitgaven mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enige ander wijze zonder bronvermelding.

1. Begeleiden van jongeren met een LVB, uitdagen zonder overvragen of ondervragen

Reflectiemiddel Balans in Beeld

Het reflectiemiddel Balans in Beeld is ontwikkeld voor begeleiders van jongeren met een LVB, als ondersteuning bij het reflecteren. Balans in Beeld biedt concrete handvatten waarop begeleiders kunnen reflecteren. Door het invullen van de vragen in Balans in Beeld kunnen begeleiders gericht naar hun eigen handelen kijken (reflecteren), binnen de samenwerkingsrelatie met de jongere. En ze kunnen alternatieve manieren bedenken om de ondersteuning aan de jongere verder vorm te geven.

Ontwikkelingstaken en vaardigheden

De begeleiding van jongeren met een licht verstandelijke beperking (LVB) richt zich op het aanleren van vaardigheden die horen bij de ontwikkelingstaken waar deze jongeren mee te maken krijgen. Het gaat dan om thema's die karakteristiek zijn voor een bepaalde levensfase en die bepaalde vaardigheden vragen. Elke levensfase kent specifieke taken. Voor jongeren met een LVB geldt dat de latere of beperktere ontwikkeling van cognitieve en sociaal-emotionele vaardigheden maakt dat zij sommige ontwikkelingstaken pas op latere leeftijd of slechts ten dele kunnen vervullen. Dat betekent dat bij deze jongere sommige taken uit de adolescentiefase (12-17 jaar; 18-23 jaar) aan de orde zijn, maar ook ontwikkelingstaken uit eerdere levensfasen (2-5 jaar; 6-11 jaar).

ONTWIKKELINGSTAKEN

2-5 jaar:

- Ouder(s) en familie: gezinsnormen eigen maken, je houden aan regels.
- Omgang met leeftijdgenoten: samen spelen, initiatief nemen, voor jezelf opkomen, iets delen.
- Taal: gesproken taal begrijpen, zinnen maken, een boodschap overbrengen, iets vertellen.
- Taakgerichtheid: langere tijd met een taakje bezig zijn.
- Zelfverzorging: met bestek eten, jezelf wassen, jezelf aan- en uitkleden.
- Zelfstandigheid: dingen zelf doen, zindelijkheid, weten dat je een individu bent met eigen wensen en voorkeuren, verschuiving van externe regulatie (door opvoeders) naar zelfcontrole.
- Sekse-rol: identificatie met de rol als jongen en meisje.

6-11 jaar:

- Vergroten zelfstandigheid t.o.v. ouders/opvoeders: privacy, eigen mening en verantwoordelijkheid.
- Herkennen en bijsturen van emoties: herkennen en benoemen van eigen gevoelens, risicovolle impulsen opmerken, beheersen of bijsturen.
- Deelname aan basisonderwijs: luisteren, in groepsverband functioneren; concentreren op taken, schoolse vaardigheden (lezen, schrijven, rekenen) eigen maken.
- Nemen van deelverantwoordelijkheden thuis: uitvoeren van kleine taakjes, zorgen voor huisdieren.
- Relaties met leeftijdgenoten: aanknopen en onderhouden van wederkerige vriendschappen, geven en nemen in spel, eenvoudige conflicten oplossen, laten merken dat je de ander aardig vindt.
- Gebruik maken van basale infrastructuur: vervoer, geld, vrijetijd, digitale apparaten en de digitale wereld (internet en sociale media) gebruiken.
- Je verplaatsen in anderen: je inleven in situaties die je niet zelf meemaakt, de bedoelingen en

belangen kunnen inschatten van andere kinderen en van volwassenen, rekening houden met wensen/belangen van anderen.

- Veiligheid en gezondheid: omgaan met fysieke gevaren (verkeer, vuur/hitte, water, elektriciteit, anderen die je grenzen overschrijden of je iets willen aandoen).

12-17 jaar:

- Positie ten opzichte van de ouders: minder afhankelijk worden van de ouders en het bepalen van een eigen plaats binnen veranderende relaties binnen het gezin en de familie.
- Onderwijs of werk: kennis en vaardigheden opdoen om later een beroep te kunnen uitoefenen en een keuze maken ten aanzien van werk.
- Vrije tijd: ondernemen van activiteiten in de vrije tijd en het zinvol doorbrengen van de tijd waarin er geen verplichtingen zijn.
- Eigen woonsituatie: zorgdragen voor eigen kamer en spullen, omgaan met je huisgenoten.
- Autoriteit en instanties: accepteren dat er instanties en personen boven je gesteld zijn, binnen geldende regels en codes opkomen voor eigen belang.
- Gezondheid en uiterlijk: zorgen voor goede voeding en een goede lichamelijke conditie, een uiterlijk waar je je prettig bij voelt en het inschatten en vermijden van risico's.
- Sociale contacten en vriendschappen: contacten leggen en onderhouden, oog hebben voor wat contacten met anderen kunnen opleveren, je opstellen voor vriendschap, vertrouwen geven en nemen, wederzijdse acceptatie.
- Sociale media en internet: smartphone en computer gebruiken, informatie vinden en delen, informatie en berichten wegen, onderscheid tussen de virtuele en de reële werkelijkheid maken, gevaren onderkennen.
- Intimiteit en seksualiteit: seksualiteit integreren in je persoonlijkheid, ontdekken wat mogelijkheden, wensen en grenzen zijn in intieme en seksuele relaties bij jezelf en bij anderen zijn.
- Bij cultuurverschillen: normen van verschillende culturen kennen, inschatten welke vaardigheden in welke culturele context passend zijn.

18-23 jaar:

- Eigen woonsituatie: zoeken van en zorgdragen voor een plek waar je goed kunt wonen, zorgdragen voor voldoende financiële middelen.
- Positie ten opzichte van gezin van herkomst en familie van eventuele partner: vanuit zelfstandigheid contact met ouders en andere familieleden opnieuw vormgeven.
- Onderwijs of werk: een opleiding afronden met een diploma/arbeidskwalificatie, een baan vinden, omgaan met collega's en je meerdere.
- Vrije tijd: ondernemen van activiteiten in de vrije tijd en het zinvol en prettig doorbrengen van de tijd waarin er geen verplichtingen zijn.
- Zelfredzaamheid: de weg weten en voor jezelf opkomen ten aanzien van allerlei instanties en regels waarmee je als meerderjarige mee te maken krijgt.
- Gezondheid en uiterlijk: zelfstandig zorgdragen voor een goede lichamelijke conditie, goede voeding en het inschatten en vermijden van risico's.
- Sociale contacten en vriendschappen: contacten opbouwen en onderhouden, duurzame vriendschappen aangaan.
- Intimiteit en seksualiteit: aangaan van en ervaring opdoen met (duurzame) relaties.

In de handreiking van Balans in Beeld is daar een taak aan toegevoegd:

- Accepteren van het hebben van een licht verstandelijke beperking
Ontdekken wat eigen mogelijkheden en beperkingen zijn en weten wat dat betekent voor (toekomstig) werk, wonen en vrije tijd.

Bron ontwikkelingstaken:

<http://www.hanspanjaard.nl/wp-content/uploads/2015/12/ontwikkelingstaken-Spanjaard-Slot-2015.pdf>

Jongeren met een LVB

Het kenmerk van jongeren die functioneren op licht verstandelijk beperkt niveau (LVB) is dat zij beperkingen hebben in het cognitief functioneren, het sociaal en emotioneel functioneren, en het adaptief gedrag. Zij hebben ondersteuning nodig in het functioneren van het dagelijks leven en de omgang met anderen.

Begeleiders moeten er rekening mee houden dat deze jongeren bij het aanleren van vaardigheden specifieke begeleiding nodig hebben. In de handreiking van Balans in Beeld wordt beschreven wat de kenmerken van het cognitief, sociaal en emotioneel functioneren van deze jongeren zijn en welke accenten de begeleider daarbij in de begeleiding moet leggen. Wanneer je de kenmerken van functioneren vanuit het perspectief van de jongere concreet vertaald, dan wordt hun behoefte aan ondersteuning logischerwijs duidelijk:

- Ik wil het begrijpen, leg het mij daarom goed uit.
- Ik wil het kunnen, help me daarom en doe het voor.
- Ik wil het durven, bevestig mij daarom in wat ik (wel) kan en goed doe.
- Ik wil mee kunnen komen en erbij horen, verplaats je dan ook in mij (leef je in mij in) en denk met mij mee.

Bron handreiking Balans in Beeld:

<https://www.kennispleingehandicaptensector.nl/balans-in-beeld>

Groei en ontwikkeling

In de ondersteuning streven begeleiders ernaar om de zelfstandigheid van de jongeren en hun gevoel van autonomie te vergroten. Zij begeleiden de jongeren op gepaste wijze bij het aanleren van de vaardigheden, die horen bij de ontwikkelingstaken. Zij geven de jongeren ruimte om zelf dingen te doen en te ondervinden. Hierdoor kunnen de jongeren zich ontwikkelen en groeit hun gevoel van zelf iets kunnen. De jongeren krijgen meer en meer het gevoel onafhankelijk te zijn en eigen keuzes te kunnen maken.

Samenvattend kan dit als volgt in beeld worden gebracht:

Ondersteuning

De mate van ondersteuning hangt af van de vaardigheden die een jongere in huis heeft om een (ontwikkelings)taak te kunnen uitvoeren. Hoe meer vaardigheden hij bezit, hoe minder ondersteuning hij nodig heeft. En hoe minder vaardigheden hij beheerst, hoe meer ondersteuning nodig is.

In zijn ontwikkeling naar volwassenheid breidt een jongere zijn vaardigheden steeds verder uit. De mate van ondersteuning door de begeleider wordt daarop afgestemd. Naarmate de jongere meer vaardigheden krijgt, zal de ondersteuning automatisch afnemen. De zelfstandigheid van de jongere wordt vergroot.

In hoeverre een jongere ontwikkelingstaken, met bijbehorende vaardigheden, uiteindelijk zelfstandig kan uitvoeren is per jongere verschillend en hangt af van zijn mogelijkheden en beperkingen. Na verloop van tijd wordt de grens in wat haalbaar is voor de jongere om (nog) te leren duidelijk. Dan wordt ook zichtbaar welke ondersteuning hij in zijn leven nodig blijft hebben.

Balans uitdagen, zonder overvragen en ondervragen

Wanneer de ondersteuning goed aansluit bij de jongere dan wordt hij 'uitgedaagd' om zich te ontwikkelen. Dan is groei mogelijk. Wanneer de ondersteuning niet goed aansluit, er te veel ondersteuning wordt geboden of te weinig, dan is er sprake van ondervraging of overvraging.

Indien begeleiders de jongeren overvragen of ondervragen, dan levert dat stress en frustratie op. Dan neemt de kans toe dat zij zich zullen onttrekken aan de hulpverlening. Dan bestaat het risico dat gedragsproblemen ontstaan of versterkt worden. Het is daarom belangrijk om de begeleiders van deze jongeren toe te rusten met methodieken die deze problemen kunnen verminderen.

- **Overvraging** = De begeleider laat de jongere meer zelf doen dan hij (aan)kan.
- **Ondervraging** = De begeleider geeft (te) veel ondersteuning, terwijl de jongere het zelf (aan)kan.
- **Uitdaging (balans 1)** = De begeleider laat de jongere het (grotendeels) zelf doen, omdat de jongere dat (aan)kan.
- **Uitdaging (balans 2)** = De begeleider helpt de jongere, omdat de jongere het onvoldoende/niet zelf (aan)kan.

Dynamisch proces

Het goed afstemmen op de ondersteuningsbehoefte van deze jongeren is een dynamisch proces. Dat gaat niet in één keer goed en blijft niet steeds hetzelfde. Het is een proces van blijven zoeken naar de juiste balans tussen wat een jongere al zelf (aan)kan en zelf kan ontdekken en de mate van ondersteuning die hij nodig heeft. Het is zoeken naar de balans tussen ondersteunen en loslaten, van uitdagen en niet over- of ondervragen.

Samenwerkingsrelatie begeleider en jongere LVB

De begeleider geeft de ondersteuning vorm binnen de samenwerkingsrelatie. In die relatie is het creëren van veiligheid en vertrouwen van groot belang, zodat er een vertrouwensband ontstaat. Daarom is een goede bejegening, dat wil zeggen een bij de LVB passende manier van omgaan met de jongere, noodzakelijk. Dat is essentieel om ontwikkeling en groei bij de jongere mogelijk te maken. In de bejegening zal de begeleider zichzelf moeten zijn, eerlijk, integer en consequent, zich niet aangevallen moeten voelen en kunnen vergeven en de jongere moeten accepteren en respecteren als persoon.

Om de jongere met een LVB op passende wijze te kunnen benaderen, heeft de begeleider kennis nodig van de betekenis van het hebben van een LVB (de kenmerken van LVB) en hij moet deze kennis kunnen vertalen naar praktisch handelen (de accenten in de begeleiding). De begeleider zal specifieke vaardigheden in pedagogisch, affectief en/of intellectueel opzicht in huis moeten hebben.

Om de jongeren met een LVB goed te kunnen ondersteunen is het dus van belang dat begeleiders aandacht hebben voor de kwaliteit van de samenwerkingsrelatie. Voor de begeleider betekent dat dat hij zich bewust is van:

- hoe hij naar het gedrag van de jongere kijkt;
- zijn omgang en benaderingswijze naar de jongere;
- het perspectief van de jongere, zich verplaatst in de jongere.

Bronnen kenmerken en accenten m.b.t. LVB en bejegening:

- Beer, de Y. (2019). Kompas Licht Verstandelijke Beperking. Definitie, aspecten en ondersteuning. Amsterdam: BV Uitgeverij SWP.
- Boertjes, M. J., & Lever, M. S. (2007). LVG en jeugdcriminaliteit. Diemen: Experticeentrum Jeugdzorg-Gehandicaptenzorg Willem Schrikker.
- Douma, J. (2011). Handreiking pedagogisch klimaat: Een praktijktheoretische beschrijving van een goed pedagogisch klimaat in de residentiële zorg voor jeugdigen met een licht verstandelijke beperking. Utrecht: Landelijk KennisCentrum LVG / Vereniging Orthopedagogische Behandelcentra.

Reflecteren

Bewustwording wordt mogelijk gemaakt door regelmatig te reflecteren. Het leerproces dat daarmee op gang wordt gebracht, biedt de begeleider de mogelijkheid om te leren en zich te ontwikkelen. Door na te denken over het de wijze waarop hij de ondersteuning heeft vormgegeven, kan hij dit waar nodig verbeteren. Zo kan de kwaliteit van de samenwerkingsrelatie verbeterd worden. (zie onderdeel: Reflecteren en reflectiemiddel Balans in Beeld. (pagina 10))

2. Signalen van over- en ondervragen

Signalen van over- en ondervraging

In de handreiking van Balans in Beeld (<https://www.kennispleingehandicaptensector.nl/balans-in-beeld>) staat vermeld dat over- en ondervraging kan leiden tot internaliserend of externaliserend probleemgedrag bij de jongere.

Er wordt van **externaliserend probleemgedrag** gesproken als een jongere regelmatig ongewenst gedrag vertoont dat voor de omgeving storend is. De jongere keert zijn problemen naar buiten. Voorbeelden van externaliserend probleemgedrag zijn: driftbuien, agressief gedrag, pesten en delinquent gedrag. Jongeren die **internaliserend probleemgedrag** vertonen, hebben vooral zelf last van hun problemen. De problemen keren zich naar binnen. Het gaat dan om emotionele problemen, zoals angst, teruggetrokkenheid, depressieve gevoelens en psychosomatische klachten. Het is belangrijk dat je als begeleider signalen in die richting in een vroeg stadium herkent, zodat je jouw benaderingswijze op tijd kunt aanpassen. Onderzoek daarom bij bepaald gedrag of er sprake kan zijn van onder- of overvraging.

Groepsinterviews onder begeleiders, voor de ontwikkeling van Balans in Beeld, leverden de volgende praktijksignalen op, waaraan je onder- of overvraging mogelijk kunt herkennen:

Mogelijke signalen van overvraging bij de jongere:

- De jongere doet opeens niet meer wat hij eigenlijk wel kan, vaardigheden moeten opnieuw uitgelegd worden.
- De jongere geeft aan dat hij het zat is.
- De jongere snapt het niet.
- De jongere is gefrustreerd: hij wordt boos, hij toont emoties van onmacht, hij trekt zich terug.
- De jongere zegt 'ja en amen', maar doet toch niet wat er van hem wordt gevraagd.
- De jongere ontloopt wat er van hem gevraagd wordt.
- De jongere vertoont ander, opmerkelijk gedrag dan je van hem gewend bent: is angstig, trekt zich terug, toont boosheid, is onrustig, is snel geïrriteerd.
- De jongere geeft aan lichamelijke klachten te hebben.
- De jongere vertoont zelf verwondend gedrag (automutilatie).
- De jongere gaat veel in discussie.
- De jongere vertoont sterk zelfbepalend gedrag, is sociaal grensoverschrijdend.
- Er ontstaan problemen in sociale relaties: conflicten, ruzies, uit de klas gezet worden.
- De jongere vraagt meer aandacht dan 'normaal', hij vertoont claimend gedrag.

Mogelijke signalen van ondervraging bij de jongere:

- De jongere is gefrustreerd, wordt dwars en hij geeft aan dat hij het zat is.
- De jongere wordt passief en doet weinig.
- De jongere vertoont ander, opmerkelijk gedrag dan je van hem gewend bent: toont boosheid, is snel geïrriteerd.
- De jongere gaat veel in discussie.
- De jongere vertoont sterk zelfbepalend gedrag, is sociaal grensoverschrijdend.
- Er ontstaan problemen in sociale relaties: conflicten, ruzies, uit de klas gezet worden.

Houd er wel rekening mee dat deze signalen ook het gevolg kunnen zijn van bijkomende problematiek, zoals ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder, ofwel aandachtstekortstoornis mét hyperactiviteit en impulsiviteit) en ASS (Autisme Spectrum Stoornis). Het gaat in de ondersteuning van elke jongere om het vinden van de balans, bijkomende problematiek vraagt om een daarbij passende benadering.

De praktijk: Patricia (14 jaar)

De ouders van Patricia willen dat zij, nu ze 14 is geworden, ook haar steentje bijdraagt in het huishouden. Iedereen doet een taak en Patricia krijgt de taak ' vaatwasser inruimen'. Omdat haar broer deze taak al eerder een tijd heeft gedaan, gaan haar ouders ervan uit dat Patricia al lang heeft gezien hoe je een vaatwasser inruimt. Maar de eerste week gaat het meteen helemaal mis. Elke keer glipt Patricia aan het einde van de maaltijd naar haar kamer en als haar moeder haar wijst op haar taak krijgt ze en grote mond. Patricia weigert de vaatwasser in te ruimen. Moeder denkt dat ze te maken heeft met een opstandige puber die geen zin heeft in het uitvoeren van taken. In werkelijkheid weet Patricia niet waar ze moet beginnen met inruimen en vermijdt de taak door weg te glippen.

Patricia heeft de juiste ondersteuning nodig. In termen van Balans in Beeld is haar ondersteunings-behoefte: **Ik wil het kunnen, help me daarom en doe het voor.**

Als begeleider kun je ook bij jezelf bepaalde gedachten, gevoelens en gedrag opmerken, dat kan duiden op over- of ondervraging van jongeren. Vaak gaat het om vergelijkbare signalen als bij de jongeren. Het lijkt een parallelproces: wat bij de jongere gebeurt, roept hetzelfde op bij de begeleider.

Mogelijke signalen van overvraging bij de begeleider:

- Begeleider raakt geïrriteerd en/of gefrustreerd door het gedrag van de jongere.
- De begeleider kan beleving en feiten niet meer van elkaar onderscheiden, alles wordt subjectief en negatief gekleurd.
- Het gedrag van de jongere conflicteert met de eigen normen en waarden van de begeleider.
- De begeleider heeft het gevoel/idee de jongere niet de juiste ondersteuning te kunnen bieden.
- De jongere is ongrijpbaar voor de begeleider en de begeleider vraagt zich af wat hij daarmee moet.
- De begeleider trekt de grenzen, regels en afspraken strakker aan.
- De begeleider gaat de jongere teveel controleren en in de gaten houden.
- De begeleider begrijpt de jongere niet.
- De begeleider heeft het gevoel dat er iets niet klopt (zogenaamd 'onderbuikgevoel').
- De begeleider voelt zich schuldig en heeft het gevoel dat het aan hem ligt, dat hij het niet goed doet, bijvoorbeeld dat hij iets niet goed heeft uitgelegd.
- De begeleider gaat meer in overleg of discussie met een (collega)begeleider over de wijze van begeleiden of opvoeden. De begeleider heeft meer dan anders de behoefte om bij zijn collega te toetsen wat hij en de ander doet en welk effect dat heeft. De begeleider heeft dus meer behoefte om te reflecteren op zijn eigen handelen.
- De begeleider kan nog moeilijk kijken naar wat de jongere aan ondersteuning van hem nodig heeft.

Mogelijke signalen van ondervraging bij de begeleider:

- De begeleider raakt geïrriteerd en/of gefrustreerd door het gedrag van de jongere.
- De begeleider heeft het gevoel/idee de jongere niet de juiste ondersteuning te bieden.
- De jongere is ongrijpbaar voor de begeleider en de begeleider vraagt zich af wat hij ermee moet.
- De begeleider begrijpt de jongere niet.
- De begeleider heeft het gevoel dat er iets niet klopt (zogenaamd 'onderbuikgevoel').

3. Reflecteren en reflectiemiddel Balans in Beeld

Wat is reflecteren?

Reflectie is een gestructureerde manier om na te denken over ervaringen, om ze te begrijpen en te analyseren, en er dan betekenis aan te geven. Reflecteren is terugkijken en overdenken wat je hebt gezien, ervaren, gedacht of gedaan hebt, om iets te leren voor verbeteringen in de (nabije) toekomst.

Binnen de ondersteuning aan jongeren met een LVB betekent dit dat je regelmatig stil staat bij je eigen professionele handelen binnen de samenwerkingsrelatie met de jongere. Door je bewust te worden van de afstemming binnen die relatie, wat goed werkt en wat je kunt verbeteren, kun je steeds beter afstemmen op wat de jongere aan ondersteuning nodig heeft. Het aansluiten bij de hulpvraag van de cliënt en adequaat vormgeven van de samenwerkingsrelatie van begeleider met de jongere is van essentieel belang om de ontwikkeling te stimuleren. Daar is systematisch reflecteren op eigen handelen in relatie tot de cliënt voor nodig.

Reflectie als cyclus

Het model van Korthagen geeft weer dat je in een cirkel de volgende fases doorloopt:

1. Handelen en ervaring: Wat wil ik bereiken? Waar wil ik op letten? Wat zal ik uitproberen?
2. Terugblikken: Wat is er gebeurd?
3. Bewustwording van essentiële aspecten: Wat vond ik in fase 1 en 2 belangrijk?
4. Alternatieven ontwikkelen en daaruit kiezen: Tot welke voornemens en leerwensen leidt dat?
5. Uitproberen: Deze fase is de start voor een nieuwe reflectiecyclus.

Door het doorlopen van de stappen kun je als begeleider een situatie, die je hebt meegemaakt met een jongere, gedegen in kaart brengen en naar oplossingen zoeken. In fase 5 doe je weer nieuwe ervaringen op, wat leidt tot een volgende reflectiecyclus. Zo ontstaat een spiraal van leren, ontwikkelen en steeds beter afstemmen op wat de jongere aan ondersteuning nodig heeft. Reflectiemiddel Balans in Beeld kan daarbij helpen, doordat het handvatten biedt waar je concreet op kunt reflecteren.

REFLECTEREN IS (SAMEN) LEREN

Kijk voor meer informatie op www.korthagen.nl

Reflectiemiddel Balans in Beeld

Het reflectiemiddel Balans in Beeld bestaat uit een reeks concrete vragen waarop de begeleider kan reflecteren. Met behulp van Balans in Beeld worden begeleiders gestimuleerd om na te denken over de mate waarin ze de cliënt ondersteuning bieden, en of ze de cliënt over- of ondervragen. Balans in Beeld is een hulpmiddel om zicht te krijgen op de balans tussen de mate waarin de jongere vaardigheden beheerst en de mate waarin de begeleider de jongere heeft ondersteund. Door met Balans in Beeld te reflecteren op het eigen handelen in een specifieke situatie, in relatie tot de cliënt, kan de begeleider de kwaliteit van die samenwerkingsrelatie en de afstemming daarbinnen verbeteren.

Het is de bedoeling dat Balans in Beeld begeleiders in staat stelt doelgericht informatie te verzamelen om:

- de ontwikkeling van de jongere met een LVB zo goed mogelijk te kunnen stimuleren;
- regie te kunnen voeren over eigen professioneel handelen (empowerment);
- het risico op overvraging of ondervraging van jongeren met een LVB te kunnen verminderen (en veroorzaken/versterken van probleemgedrag voorkomen).

4. Uitleg en werkwijze reflectiemiddel Balans in Beeld

Zo werkt het reflectiemiddel Balans in Beeld

Het reflectiemiddel Balans In Beeld is opgebouwd aan de hand van de 4 onderdelen, zoals bij onderdeel 'Begeleiden van jongeren met een LVB, uitdagen zonder overvragen of ondervragen' is uitgelegd:

Kenmerken vanuit de jongere LVB:	en de begeleidingsbehoeften:
A. ik wil het begrijpen	Leg het mij goed uit
B. ik wil het kunnen	Help me, doe het voor
C. ik wil het durven	Bevestig mij in wat ik kan en goed doe
D. ik wil mee kunnen komen en erbij horen	Verplaats je in mij en denk met mij mee

Deze onderdelen zijn uitgewerkt in de kaarten A, B, C en D. Elke kaart bestaat uit 2 delen, namelijk een deel met vragen opgesteld vanuit het perspectief van de jongere en een deel met vragen opgesteld vanuit het perspectief van de begeleider:

	JONGERE	BEGELEIDER
KAART A.	Begrijpen	Uitleggen
KAART B.	Kunnen	Helpen en voordoen
KAART C.	Durven	Bevestigen
KAART D.	Meekomen en erbij horen	Inleven en meedenken

Bij elke kaart zijn reflectievragen uitgewerkt. De 4 kaarten in zijn geheel vormen het reflectiemiddel Balans in Beeld. Je vult Balans in Beeld in aan de hand van een concrete situatie waarop je wilt reflecteren (zie onderdeel: Aan de slag. Reflecteren op een concrete situatie. (pagina 18)).

Met de vragen uit Balans in Beeld kan de begeleider bij zichzelf nagaan in welke mate hij ondersteuning aan de jongere heeft geboden (kaarten A, B, C en D Begeleider) en in welke mate de jongere de vaardigen beheerst (kaarten A, B, C en D Jongere).

MATE VAARDIGHEDEN JONGERE		MATE ONDERSTEUNING BEGELEIDER
KAART A: Begrijpen reflectievragen:	→ ←	KAART A: Uitleggen reflectievragen:
KAART B: Kunnen reflectievragen:	→ ←	KAART B: Helpen en voordoen reflectievragen:
KAART C: Durven reflectievragen:	→ ←	KAART C: Bevestigen reflectievragen:
KAART D: Meekomen en erbij horen reflectievragen:	→ ←	KAART D: Inleven en meedenken reflectievragen:

De reflectievragen worden beantwoord op een schaal van 'niet 0-1-2-3-4-5 veel' voor de mate van ondersteuning en 'niet 0-1-2-3-4-5 volledig' voor de mate van beheersen van vaardigheden. Je vult in wat je inschat dat de mate van het beheersen van vaardigheden van de jongere is en de mate waarin jij ondersteuning daarbij hebt geboden:

Voorbeeld: Vraag vanuit het perspectief van de jongere.

KAART A
1. Begrijpt de jongere wat ik zeg?

niet 0 1 2 3 4 5 volledig

niet = De jongere begrijpt niets van wat ik zeg. volledig = De jongere begrijpt alles.

Door het invullen van de vragen wordt aan de ene kant zichtbaar in welke mate de jongere vaardigheden in huis heeft en aan de andere kant in welke mate de begeleider ondersteuning geboden heeft.

Zo kun je de balans opmaken: sluit mijn mate van ondersteuning (niet ... veel) aan bij de mate waarin de jongere vaardigheden beheerst (niet ... volledig)?

Door het opmaken van de balans krijg je in beeld of je de jongere op enkele of meerdere vlakken overvraagt of ondervraagt en waar je juist goed aansluit bij de mate waarin de jongere ondersteuning nodig heeft.

Indien er sprake is van ontwikkeling bij de jongere, zal na verloop van de tijd groei zichtbaar zijn en afname aan de vraag aan ondersteuning, omdat vraag en aanbod elkaar zodanig beïnvloeden dat de jongere zijn vaardigheden heeft uitgebreid.

Dit kan als volgt in beeld gebracht worden:

Vaardig jongere: niet volledig		Ondersteuning begeleider: niet veel	
Overvraging: De begeleider laat de jongere meer zelf doen dan hij (aan)kan.			
X		X	
X		X	
X		X	
X			X
Ondervraging: De begeleider geeft (te) veel ondersteuning, terwijl de jongere het zelf (aan)kan.			
	X		X
	X		X
	X		X
Balans 1: De begeleider laat de jongere het (grotendeels) zelf doen, omdat de jongere dat (aan)kan.			
	X	X	
	X	X	
	X	X	
Balans 2: De begeleider helpt de jongere, omdat de jongere het onvoldoende/niet zelf (aan)kan.			
X		X	
X		X	
X		X	
X			X

Wanneer je de vragen digitaal hebt ingevuld, krijg je een antwoordoverzicht via de mail toegestuurd. Dat biedt een overzicht van alle ingevulde vragen. Zo krijg je overvraging, ondervraging en daar waar je goed aansluit (balans), in een oogopslag in beeld. Hiermee kun je keuzes maken waar je jouw ondersteuning gaat aanpassen of wat je juist wilt gaan versterken.

niet volledig		niet veel											
A Begrijpen				A Uitleggen									
1:	0	1	2	3	4	5	1:	0	1	2	3	4	5
2:	0	1	2	3	4	5	2:	0	1	2	3	4	5
3:	0	1	2	3	4	5	3:	0	1	2	3	4	5
4:	0	1	2	3	4	5	4:	0	1	2	3	4	5
5:	0	1	2	3	4	5	5:	0	1	2	3	4	5
6:	0	1	2	3	4	5	6:	0	1	2	3	4	5
7:	0	1	2	3	4	5	7:	0	1	2	3	4	5
8:	0	1	2	3	4	5	8:	0	1	2	3	4	5
B Kunnen				B Helpen en voordoen									
1:	0	1	2	3	4	5	1:	0	1	2	3	4	5
2:	0	1	2	3	4	5	2:	0	1	2	3	4	5
3:	0	1	2	3	4	5	3:	0	1	2	3	4	5
4:	0	1	2	3	4	5	4:	0	1	2	3	4	5
5:	0	1	2	3	4	5	5:	0	1	2	3	4	5
6:	0	1	2	3	4	5	6:	0	1	2	3	4	5
7:	0	1	2	3	4	5	7:	0	1	2	3	4	5
C Durven				C Bevestigen									
1:	0	1	2	3	4	5	1:	0	1	2	3	4	5
2:	0	1	2	3	4	5	2:	0	1	2	3	4	5
3:	0	1	2	3	4	5	3:	0	1	2	3	4	5
4:	0	1	2	3	4	5	4:	0	1	2	3	4	5
5:	0	1	2	3	4	5	5:	0	1	2	3	4	5
6:	0	1	2	3	4	5	6:	0	1	2	3	4	5
D Meekomen en erbij horen				D Inleven en meedenken									
1:	0	1	2	3	4	5	1:	0	1	2	3	4	5
2:	0	1	2	3	4	5	2:	0	1	2	3	4	5
3:	0	1	2	3	4	5	3:	0	1	2	3	4	5
4:	0	1	2	3	4	5	4:	0	1	2	3	4	5
5:	0	1	2	3	4	5	5:	0	1	2	3	4	5
6:	0	1	2	3	4	5	6:	0	1	2	3	4	5
7:	0	1	2	3	4	5	7:	0	1	2	3	4	5
8:	0	1	2	3	4	5	8:	0	1	2	3	4	5

Dit beeld geeft aan dat de begeleider Simon over het algemeen ondervraagt. Het overzicht brengt in beeld dat Simon over het algemeen veel vaardigheden bezit en dat de begeleider veel ondersteuning biedt. De begeleider heeft op basis van dit beeld besloten te gaan kijken of Simon minder ondersteuning aankan.

Wie kunnen het reflectiemiddel Balans in Beeld gebruiken?

Iedereen die een jongere met een LVB ondersteuning biedt kan het reflectiemiddel Balans in Beeld gebruiken. Het is een reflectiemiddel voor begeleiders (en ook andere professionals zoals leerkrachten, therapeuten, gedragswetenschappers) en ouders, om te reflecteren op het eigen handelen binnen de (samenwerkings)relatie met de jongere. Balans in Beeld kan begeleiders helpen om een goede balans te vinden in de ondersteuning van deze jongeren: uitdagen, zonder overvragen of ondervragen.

In de handreiking van Balans in Beeld (<https://www.kennispleingehandictensector.nl/balans-in-beeld>) wordt uitgelegd dat overvraging, maar ook ondervraging, bij jongeren met een LVB kan leiden tot internaliserend of externaliserend probleemgedrag. Het is dan ook van belang over- en ondervraging in een vroeg stadium te herkennen om de benaderingswijze goed aan te laten sluiten bij de ondersteuningsbehoefte van de jongere. Beter nog is het om over- of ondervraging te voorkomen en jongeren zoveel mogelijk uit te dagen zich te ontwikkelen. Reflectiemiddel Balans in Beeld kan daarbij helpen. De specifieke kenmerken LVB en de benodigde accenten die de begeleiders moeten aanbrengen in hun ondersteuning, zoals dat is uitgewerkt in de handreiking, zijn in Balans in Beeld de in concrete vragen uitgewerkt.

BIJVOORBEELD:	
Kenmerken cognitief functioneren: Informatie wordt minder snel verwerkt en minder goed opgeslagen (onthouden).	Omgezet in reflectievragen Is de jongere snel in verwerken van informatie? Onthoudt de jongere de informatie van wat hij hoort, ziet of leest?
Accenten in de begeleiding: (Steeds weer) herhalen van een boodschap.	Omgezet in reflectievragen: Reik ik de informatie herhaalde malen aan?
Informatie in kleine behapbare proporties aanbieden.	Bied ik de informatie op maat aan, geordend en gedoseerd?

Door het invullen van de reflectievragen kunnen begeleiders gericht naar hun eigen handelen kijken. En ze kunnen alternatieve manieren bedenken om de ondersteuning aan de jongere verder vorm te geven, zodat ze beter kunnen aansluiten bij wat de jongere nodig heeft.

Wanneer gebruik je Balans in Beeld?

Het reflectiemiddel Balans in Beeld vul je in voor een concrete situatie die je hebt meegemaakt met de jongere en waarop je wilt reflecteren. Dit kunnen verschillende situaties zijn, namelijk:

- Een situatie waarvan je het gevoel hebt dat je de jongere niet goed (genoeg) hebt ondersteunt.
- Of omdat je mogelijk probleemgedrag bij de jongere hebt gesignaleerd.
- Een situatie waarin je signalen herkent die mogelijk kunnen duiden op overvraging of ondervraging (zie Signalen van overvraging en ondervraging).
- Een situatie waarover je tevreden bent, en waarvan je wilt weten wat je goed hebt gedaan.

Door middel van Balans in Beeld kun je nagaan in welke mate je de jongere hebt ondersteund op de verschillende aspecten die passen bij LVB. Je gaat dan bij jezelf na hoe je de ondersteuning concreet hebt vormgegeven en wat je bij de jongere hebt gezien aan vaardigheden. Zo ontdek je waar dit wel en waar niet aansluit bij wat de jongere aan ondersteuning nodig heeft. Of waar de ondersteuning nog ontbreekt. Dan kun je beslissen op welke punten je de jongere in het vervolg gaat ondersteunen, op welke wijze en in welke mate.

Let op: Balans in Beeld is geen meetinstrument, maar een hulpmiddel om zicht te krijgen op de balans tussen de mate waarin de jongere vaardigheden beheerst en de mate waarin de begeleider de jongere heeft ondersteund.

De praktijk:

- **Wat merk je tijdens het invullen?**
- **Wat verandert het invullen van Balans in Beeld in jouw benaderingswijze van de jongere?**

Christiaan (persoonlijk begeleider):

“Balans in Beeld invullen is een snelle manier om uit te vinden waar de onbalans zit. Het geeft richting aan de vragen en je merkt dat het gaat om de verandering die je zelf moet doen. Het maakt je bewust van het feit dat jij als begeleider de aansluiting moet maken en het niet moet wegschrijven naar het gedrag van de jongere. Je moet als begeleider de aansluiting maken. Verander jezelf en je maakt de balans.”

Arjanne (persoonlijk begeleider):

“Je wordt je bewust van je eigen handelen en je wordt aan het denken gezet over het gedrag/signalen van de jongere. Je gaat kijken naar je eigen handelen en wat dit voor een reactie oproept. Je gaat dus nadenken over wat je zelf anders kan doen om beter aan te sluiten bij de jongere. Ik vind het soms ook confronterend. We moeten dit ook vaker met het team gaan invullen. Het is een goede en ook leuke manier om met elkaar in gesprek te gaan a.d.h.v. de resultaten.”

Britt (gedragswetenschapper):

“Ik word me opnieuw bewust van alle tussenstappen die er zijn bij het begeleiden van een jongere, doordat in Balans in Beeld per onderdeel de kleine stappen in vragen staan. Ik ben mij bijvoorbeeld bewust geworden van het feit dat ik de situatie voor een jongere veel te weinig kader en veel te veel bespreek met haar. Zij springt van de hak op de tak, en heeft hier meer sturing bij nodig. Ik kom er met het invullen van Balans in Beeld achter dat ik de volgende keer het gesprek bij de start beter moet kaderen. Dat ik haar bij aanvang duidelijker moet vertellen waar we het over gaan hebben en hoe lang het gesprek zal duren. En dat ik tijdens het gesprek veel minder onderwerpen met haar moet bespreken. En checken of zij mij begrepen heeft door te vragen het in haar eigen woorden te herhalen.”

5. Aan de slag met Balans in Beeld

Beantwoorden van vragen (kaarten A, B, C en D)

Bepaal voordat je de checklist Balans in Beeld gaat invullen de situatie waarop je wilt reflecteren en of je dat alleen wilt doen of samen met iemand en met wie je dat dan wilt doen.

Geef per vraag aan in welke mate de jongere een vaardigheid beheerst (van 0=niet tot 5=volledig) en in hoeverre je als begeleider de jongere bij die vaardigheid ondersteund hebt (van 0=niet tot 5=veel).

Reflecteren op een concrete situatie

Je vult Balans in Beeld in voor een specifieke situatie, die je hebt meegemaakt met de jongere, waarop je wilt reflecteren. Je reflecteert dus op 1 concrete situatie. Dat kunnen verschillende situaties zijn:

- Een situatie waarin je bepaald probleemgedrag bij de jongere hebt gesignaleerd.
- Een situatie waarvan je het gevoel hebt dat je de jongere niet goed (genoeg) hebt ondersteunt.
- Een situatie waarin je signalen herkent die mogelijk kunnen duiden op overvraging of ondervraging (zie 'Signalen van overvraging en ondervraging').
- Een situatie waarover je tevreden bent, en waarvan je wilt weten wat je goed hebt gedaan.

Ontwikkelingsleeftijd van de jongere

Om te kunnen beoordelen in welke mate een jongere vaardigheden beheerst en in welke mate je de ondersteuning vorm moet geven, is het van belang het niveau van functioneren van de jongere te kennen. Jongeren met een LVB kunnen namelijk goed verbloemen dat ze dingen niet begrijpen en aan hun uiterlijk kun je vaak niets zien, waardoor ze vaak overkomen als ieder andere jongere. Jongeren met een LVB functioneren op een lager niveau dan je als begeleider zou verwachten op basis van hun kalenderleeftijd. Wanneer je naar de ontwikkelingsleeftijd van de jongere kijkt kun je beter inschatten op welk niveau de jongere functioneert. Dus als je weet dat een 15-jarige jongere met een LVB functioneert op een ontwikkelingsleeftijd van een 8-jarige, dan kun je je beter inleven in wat de jongere aan ondersteuning van je nodig heeft.

Zjarmin, 15 jaar

Zjarmin is een echte puber van 15 jaar. Hij heeft een slungelige houding en puisten in zijn gezicht. Zijn uiterlijk is belangrijk voor hem. Hij luistert graag naar muziek en hij houdt van voetballen. Hij heeft sinds kort verkering. Ondanks het feit dat Zjarmin er leuk uitziet en meisjes regelmatig verliefd op hem worden, laten zijn leeftijdgenoten hem vaak vallen wanneer ze Zjarmin wat beter leren kennen. Hij zegt in hun ogen vaak domme dingen en doet kinderachtig. Als ze met z'n allen op pad gaan moeten ze altijd doen wat Zjarmin wil en als ze daar wat van zeggen wordt hij snel boos.

Zjarmin is een jongen met een LVB. Uit diagnostisch onderzoek komt naar voren dat hij in staat is om zich enigszins te verplaatsen in de ander, en om verschillende emoties te herkennen en te benoemen. Het valt op dat Zjarmin de neiging heeft om egocentrisch te redeneren. Dit past bij kinderen met een ontwikkelingsleeftijd tussen de 7 en 8 jaar. Kenmerkend bij dit stadium is dat emoties of motieven eenvoudig en zwart of wit zijn. Je bent blij of boos, iets is leuk of niet leuk, iemand is aardig of onaardig.

Dus bedenk voordat je gaat reflecteren wat de ontwikkelingsleeftijd van de jongere is (cognitief, sociaal en emotioneel), het niveau van adaptief functioneren en de ondersteuning die daarbij past. Daarmee kun je je goed inleven in de situatie met de jongere. Vooral wanneer je weet welke ontwikkelingsleeftijd bij het sociaal en emotioneel functioneren van de jongere hoort, kan je je beter een voorstelling maken van de belevingswereld en de manier van denken van een jongere.

Verskillende werkvormen

Er zijn verschillende manieren om met Balans in Beeld te reflecteren op je handelen:

- Je kunt Balans in Beeld in je eentje invullen. En de resultaten gebruiken om voor jezelf meer inzicht te krijgen in je eigen handelen.
- Je kunt Balans in Beeld samen met een collega invullen. Je collega kan dan doorvragen, zodat jij jouw antwoorden moet toelichten en je op die manier nog beter kunt reflecteren.
- Je kunt Balans in Beeld ook voor teamreflectie gebruiken. Spreek als team af dat iedereen hem voor zichzelf invult en bespreek in een teamvergadering wat ieders bevindingen zijn: Wat werkt wel, wat werkt niet? Hoe kan het anders en hoe kun je goed op elkaar afstemmen? enzovoort.
- Je kunt Balans in Beeld samen met de jongere invullen. Je kunt op die manier de jongere betrekken bij wat hij van de ondersteuning vindt en nodig heeft. Je kunt met de jongere bespreken wat hij prettig vindt, anders zou willen enzovoort.
 - ➔ Kijk wel wat de jongere aankan. Je kunt bijvoorbeeld een deel of een aantal vragen uitkiezen. En zorg ervoor dat je voldoende vertrouwen hebt opgebouwd, zodat de jongere ook durft te zeggen wat hij ervan vindt.

Hoe ga je verder na het reflecteren?

Je krijgt per mail een overzicht van de antwoorden die je hebt ingevuld. Hiermee kun je de balans opmaken: op welke items is sprake van overvraging, en op welke items is sprake van ondervraging en waar sluit jouw ondersteuning juist goed aan (balans).

BALANS, OVERVRAGING EN ONDERVRAGING

Vaardigheden jongere:
niet volledig

Ondersteuning:
niet veel

Overvraging:

De begeleider laat de jongere meer zelf doen dan hij aankan.

X
X
X
X

X
X
X
X

Ondervraging:

De begeleider geeft (te) veel ondersteuning, terwijl de jongere het zelf (aan)kan.

X
X
X
X

X
X
X
X

Balans 1:

De begeleider laat de jongere het (grotendeels) zelf doen, omdat de jongere dat (aan)kan.

X
X
X
X

X
X
X
X

Balans 2:

De begeleider helpt de jongere, omdat de jongere het onvoldoende/niet zelf (aan)kan.

X
X
X
X

X
X
X
X

Door het zo in beeld te brengen, kun je een keuze maken waar je mee aan de slag wilt gaan (een of meerdere items). Bedenk dan, alleen of samen met een ander, bijvoorbeeld een collega of een gedragswetenschapper, wat je anders wilt gaan doen, hoe je dat gaan aanpakken en wat of wie je daarvoor nodig hebt.

Voorbeeld van hoe het gebruik van Balans in Beeld tot bewustwording kan leiden:

Arjan (persoonlijk begeleider):

“We hadden het inmiddels helemaal geaccepteerd dat het ochtendritueel van Simon (17 jaar) erg lang duurde. Hierdoor kwam hij pas tegen de lunch aan bij zijn werk. Wij lieten hem zijn ochtendroutine doen, omdat we er vanuit gingen dat hij daar de meeste houvast aan had. Ook op zijn werk hielden ze hier

rekening mee en hadden ze geaccepteerd dat Simon altijd later kwam. Maar omdat het toch wel lastig begon te worden op het werk dat hij zo laat kwam, wilden ze toch liever dat hij op hetzelfde moment op het werk zou komen als alle anderen. Simon maakte zich gelijk zorgen. Hij wil graag werken, maar omdat hij in de ochtend zoveel moet doen, redt hij het nooit om op tijd te zijn. Een probleem was geboren.

Met de hulp van de begeleiding moest het wel gaan lukken. Maar wat konden we als begeleiders dan doen? We moesten een inschatting maken van de mogelijkheden van Simon. Met behulp van Balans in Beeld konden we inzichtelijk maken hoe de balans was tussen de mate van ondersteuning van de begeleider en dat wat Simon zelf kon. Zo zagen we op welke punten de ondersteuning beter afgestemd kon worden.

We zijn erachter gekomen dat het ochtendritueel, zoals we dat al een hele tijd hanteren, eigenlijk een overvraging is van Simon. Hij moet teveel zelf doen, en heeft te weinig tijd. Daarom doet hij er zo lang over. Ook wordt hij heel snel afgeleid door van alles en nog wat. Daar zijn we mee aan de slag gegaan. Simon wordt nu vroeger gewekt en de ondersteuning is nu meer gericht op samenwerken en eventueel overnemen van taken.

We doen dit nu een aantal weken en het werkt boven verwachting. Er zijn dagen geweest dat het zo voorspoedig ging, dat hij wat aan de vroege kant op zijn werk verscheen. Het is voor Simon wel even wennen, omdat hij veel meer ondersteuning krijgt dan eerder. Maar omdat er meer persoonlijk contact is, kan hij het goed hebben en levert het meer ontspanning en gezelligheid op in de ochtend.”

Invultijd

Het invullen van Balans in Beeld duurt gemiddeld 15 tot 20 minuten.

INSTRUCTIE VOOR HET INVULLEN

1. Bedenk wat de ontwikkelingsleeftijd van de jongere is (cognitief, sociaal en emotioneel).
2. Neem een specifieke situatie met de jongere in gedachten.
3. Bepaal of je Balans in Beeld helemaal invult of maak een keuze uit een of meerdere delen (kaart A, B, C, D).
4. Bepaal of je Balans in Beeld alleen invult of met een ander.
5. Zoek een rustige plek op, waar je niet gestoord kunt worden.
6. Neem de vragen door en vul de antwoorden in.
7. Als je alles hebt ingevuld: Bekijk het antwoordoverzicht en vertel wat je ziet en wat je opvalt (zie Uitleg en werkwijze Balans in Beeld, kopje: Balans, overvraging en ondervraging).
8. Bedenk alleen of samen met je gesprekspartner(s) wat je in je ondersteuning gaat aanpassen, hoe je dat gaat doen en wie en/of wat je daar voor nodig hebt.

KAART A JONGERE: BEGRIJPEN

Vul per vraag in op de schaal van 'niet 0-1-2-3-4-5 volledig' in welke mate de jongere in de situatie de vaardigheden beheerst.

1. Begrijpt de jongere wat ik zeg?

niet 0 1 2 3 4 5 volledig

niet = De jongere begrijpt niets van wat ik zeg.

volledig = De jongere begrijpt alles.

2. Past het taalgebruik van de jongere bij zijn begripsvermogen?

niet 0 1 2 3 4 5 volledig

niet = De jongere gebruikt woorden en zinnen, waarvan hij zelf de inhoud niet begrijpt.

volledig = De jongere begrijpt heel goed wat hij zegt.

3. Onthoudt de jongere de informatie van wat hij hoort, ziet of leest?

niet 0 1 2 3 4 5 volledig

niet = De jongere is het volgende moment alweer vergeten wat hij gehoord, gezien of gelezen heeft.

volledig = De jongere weet de informatie nog heel goed.

4. Pakt de jongere een taak planmatig aan?

niet 0 1 2 3 4 5 volledig

niet = De jongere wordt overspoeld door de informatie die hij aangereikt krijgt en weet niet waar te beginnen.

volledig = De jongere haalt de belangrijkste punten uit de aangeboden informatie en gaat daarmee aan de slag.

5. Weet de jongere wat er van hem verwacht wordt?

niet 0 1 2 3 4 5 volledig

niet = De jongere heeft de boodschap niet begrepen, hij weet niet wat er concreet van hem verwacht wordt.

volledig = De jongere begrijpt heel goed wat er van hem verwacht wordt.

6. Zet de jongere een mondelinge boodschap in actie om?

niet 0 1 2 3 4 5 volledig

niet = De jongere zet de boodschap, die slechts mondeling gegeven wordt, niet in actie om..

volledig = De jongere doet wat hem mondeling verteld wordt.

7. Is de jongere snel in verwerken van informatie?

niet 0 1 2 3 4 5 volledig

niet = De jongere reageert te laat op wat er gebeurt, of gezegd en bedoeld wordt.

volledig = De jongere reageert snel op wat er gebeurt of gezegd en bedoeld wordt.

8. Verwerkt de jongere informatie op de juiste manier?

niet 0 1 2 3 4 5 volledig

niet = De jongere heeft een ander verhaal van wat er gebeurt, of gezegd wordt.

volledig = De jongere begrijpt het verhaal zoals het wordt bedoeld.

KAART A BEGELEIDER: UITLEGGEN

Vul per vraag in op de schaal van 'niet 0-1-2-3-4-5 veel' in welke mate jij in de situatie de jongere hebt ondersteund.

1. Controleer ik of de jongere mijn boodschap daadwerkelijk begrijpt?

niet 0 1 2 3 4 5 veel

niet = Ik ga er vanuit dat de jongere mij begrijpt.

veel = Ik neem er de tijd voor om te controleren of de jongere mij begrijpt.

2. Check ik of de jongere begrijpt wat hij zelf zegt?

niet 0 1 2 3 4 5 veel

niet = Ik check niet of de jongere de betekenis, van de zinnen en woorden die hij gebruikt, kent.

veel = Ik controleer voortdurend of de jongere de betekenis, van de zinnen en woorden die hij gebruikt, ook kent.

3. Reik ik de informatie herhaalde malen aan?

niet 0 1 2 3 4 5 veel

niet = Ik bied de informatie eenmalig aan en herhaal het niet.

veel = Ik blijf de informatie herhalen.

4. Bied ik de informatie op maat aan, geordend en gedoseerd?

niet 0 1 2 3 4 5 veel

niet = Ik stem de informatie niet speciaal af op de jongere.

veel = Ik bied de informatie overzichtelijk en in behapbare proporties aan. En ik maak concreet wat belangrijk is.

5. Ben ik concreet in wat ik zeg en wat ik van de jongere verwacht?

niet 0 1 2 3 4 5 veel

niet = Ik vertel in grote lijnen wat ik van de jongere verwacht.

veel = Ik ben precies in wat ik zeg en ik maak concreet wat ik van de jongere verwacht.

6. Ondersteun ik mijn mondelinge boodschap met andere mogelijke middelen van communiceren?

niet 0 1 2 3 4 5 veel

niet = Ik breng mijn boodschap volledig mondeling.

veel = Ik pas mijn communicatie aan aan het niveau van de jongere en ondersteun mijn mondelinge boodschap met middelen zoals gebarentaal, geschreven woord, picto's.

7. Zorg ik dat de jongere de tijd krijgt om informatie goed te verwerken?

niet 0 1 2 3 4 5 veel

niet = Ik bied de jongere geen extra tijd om te reageren op wat er gebeurt, of gezegd en bedoeld wordt.

veel = Ik neem veel tijd, zodat de jongere de informatie kan verwerken en kan reageren.

8. Doe ik extra moeite, zodat dat de jongere de informatie begrijpt zoals bedoeld wordt?

niet 0 1 2 3 4 5 veel

niet = Ik bied de informatie niet specifiek aan en check niet of de jongere de informatie begrijpt zoals bedoeld wordt.

veel = Ik maak alles zo simpel mogelijk, doseer de informatie en ik check of hij het juist begrepen heeft.

KAART B JONGERE: KUNNEN

Vul per vraag in op de schaal van 'niet 0-1-2-3-4-5 volledig' in welke mate de jongere in de situatie de vaardigheden beheerst.

1. Beheerst de jongere de vaardigheden die nodig zijn voor de taak?

niet 0 1 2 3 4 5 volledig

niet = De jongere mist de benodigde vaardigheden en doet de taak niet op de juiste manier.

volledig = De jongere beschikt over de benodigde vaardigheden en voert de taak op passende wijze uit.

2. Concentreert de jongere zich bij het uitvoeren van zijn taak?

niet 0 1 2 3 4 5 volledig

niet = De jongere houdt zijn aandacht er niet bij en dwaalt helemaal van de opdracht af.

volledig = De jongere houdt zijn aandacht er helemaal bij.

3. Volgt de jongere het voorbeeld van goed gedrag van de begeleider?

niet 0 1 2 3 4 5 volledig

niet = De jongere neemt het voorbeeldgedrag van de begeleider niet over.

volledig = De jongere neemt het voorbeeldgedrag van de begeleider over.

4. Doet de jongere een positieve ervaring op door het zelf uit te proberen?

niet 0 1 2 3 4 5 volledig

niet = De jongere doet een faalervaring op, doordat het hem niet zelf lukt.

volledig = De jongere probeert zelf uit hoe het moet en ervaart dat hij het kan.

5. Kijkt de jongere naar zijn eigen gedrag in de situatie, naar wat goed ging en wat beter kan?

niet 0 1 2 3 4 5 volledig

niet = De jongere legt alle schuld van wat fout gaat bij de ander of de omstandigheden.

volledig = De jongere kan reflecteren op zichzelf, kan zien wat goed gaat en weet wat hij aan gedrag moet veranderen.

6. Kiest de jongere het juiste moment om iets te vragen of te zeggen?

niet 0 1 2 3 4 5 volledig

niet = De jongere kiest geen geschikt moment, hij wil het nu en meteen.

volledig = De jongere kan wachten tot hij aan de beurt is of er ruimte is om bijvoorbeeld zijn vraag te stellen.

7. Voelt de jongere de humor aan?

niet 0 1 2 3 4 5 volledig

niet = De jongere voelt de humoristische boodschap of grap niet aan en begrijpt hem niet.

volledig = De jongere laat zien dat hij het grappig vindt.

KAART B BEGELEIDER: HELPEN EN VOORDOEN

Vul per vraag in op de schaal van 'niet 0-1-2-3-4-5 veel' in welke mate jij in de situatie de jongere hebt ondersteund.

1. Let ik erop of de jongere de vaardigheden, passend bij de taak, beheerst?

niet 0 1 2 3 4 5 veel

niet = Ik laat de jongere de taak zelfstandig uitvoeren.

veel = Ik neem de taak van de jongere over.

2. Help ik de jongere om zijn aandacht erbij te houden?

niet 0 1 2 3 4 5 veel

niet = Ik neem geen maatregelen om te voorkomen dat de jongere afdwaalt en last heeft van de prikkels om hem heen.

veel = Ik zorg ervoor dat de jongere niet afgeleid kan worden door gepaste maatregelen te nemen, zodat de prikkels de jongere niet bereiken.

3. Stimuleer ik de jongere, door het goede voorbeeld te geven, het voorbeeldgedrag te volgen?

niet 0 1 2 3 4 5 veel

niet = Ik moedig de jongere niet speciaal aan om mijn voorbeeldgedrag te volgen.

veel = Ik laat de jongere duidelijk zien dat hoe ik doe, voorbeeld is van goed gedrag.

4. Ondersteun ik de jongere, voordat de jongere een nieuwe situatie aangaat?

niet 0 1 2 3 4 5 veel

niet = Ik laat het aan de jongere over hoe zich te gedragen in de nieuwe situatie.

veel = Ik oefen van tevoren uitgebreid met de jongere hoe zich te gedragen in de nieuwe situatie.

5. Maak ik de jongere na afloop van de situatie duidelijk wat hij goed doet en wat hij anders kan doen?

niet 0 1 2 3 4 5 veel

niet = Ik neem de situatie en hoe de jongere zich heeft gedragen niet met hem door.

veel = Ik leg de jongere zorgvuldig uit wat goed ging en wat hij de volgende keer anders kan doen.

6. Houd ik in de gaten of de jongere een geschikt moment kiest om iets te vragen of te zeggen?

niet 0 1 2 3 4 5 veel

niet = Ik laat het aan de jongere zelf over wanneer hij iemand iets wil vragen of wat wil zeggen.

veel = Ik maak de jongere duidelijk welk moment geschikt is om iets te vragen of te zeggen.

7. Houd ik rekening met de manier waarop ik humor gebruik?

niet 0 1 2 3 4 5 veel

niet = Ik let er niet op hoe ik humor gebruik en of de jongere het begrijpt.

veel = Ik ben voorzichtig in het gebruiken van humor.

KAART C JONGERE: DURVEN

Vul per vraag in op de schaal van 'niet 0-1-2-3-4-5 volledig' in welke mate de jongere in de situatie de vaardigheden beheerst.

1. Heeft de jongere vertrouwen in zichzelf dat hij de situatie (aan)kan?

niet 0 1 2 3 4 5 volledig

niet = De jongere is heel onzeker, hij laat geen vertrouwen zien dat hij het (aan)kan.

volledig = De jongere gelooft in wat hij kan, hij is positief over wat hij (aan)kan.

2. Maakt de jongere duidelijk dat hij hulp nodig heeft als hij het nog niet kan of begrijpt?

niet 0 1 2 3 4 5 volledig

niet = De jongere laat niet merken dat hij hulp nodig heeft, hij zoekt het zelf uit.

volledig = De jongere doet een nadrukkelijk beroep op de begeleider.

3. Gaat de jongere een voor hem nieuwe ervaring aan?

niet 0 1 2 3 4 5 volledig

niet = De jongere is bang om nieuwe situaties aan te gaan, hij houdt zich vast aan wat hij gewend is.

volledig = De jongere durft iets nieuws te proberen.

4. Neemt de jongere zelf het initiatief om iets (nieuws) te ondernemen?

niet 0 1 2 3 4 5 volledig

niet = De jongere blijft bij het vertrouwde en bekende en gaat niet op onderzoek uit.

volledig = De jongere gaat uit zichzelf op onderzoek uit.

5. Maakt de jongere een eigen verstandige keuze in wat hij doet?

niet 0 1 2 3 4 5 volledig

niet = De jongere denkt niet goed na en maakt geen verstandige keuze.

volledig = De jongere denkt goed na welke opties er zijn en maakt een verstandige keuze.

6. Uit de jongere zijn standpunt of mening?

niet 0 1 2 3 4 5 volledig

niet = De jongere zegt niet hoe hij erover denkt of wat hij ervan vindt.

volledig = De jongere spreekt duidelijk uit wat hij ervan vindt en hoe hij erover denkt.

KAART C BEGELEIDER: BEVESTIGEN

Vul per vraag in op de schaal van 'niet 0-1-2-3-4-5 veel' in welke mate jij in de situatie de jongere hebt ondersteund.

1. Bied ik de jongere extra positieve bemoediging dat hij het (aan)kan?

niet 0 1 2 3 4 5 veel

niet = Ik ondersteun de jongere niet door hem extra aan te moedigen.

veel = Ik moedig de jongere extra aan en geef veel bevestiging in wat de jongere goed doet.

2. Bied ik de jongere mijn hulp aan als ik zie dat de jongere het niet kan of begrijpt?

niet 0 1 2 3 4 5 veel

niet = Ik laat het aan de jongere over of hij mij om hulp wil vragen.

veel = Ik ga met de jongere in gesprek om erachter te komen waar ik hem bij kan helpen, ook als hij zegt het zelf (aan) te kunnen.

3. Begeleid ik de jongere in de situatie, wanneer hij iets voor de eerste keer doet of meemaakt?

niet 0 1 2 3 4 5 veel

niet = Ik laat de jongere het meteen zelf doen en ervaren.

veel = Ik ga samen met de jongere de nieuwe situatie aan, bereid het goed met hem voor en ga (letterlijk) naast hem staan.

4. Stimuleer ik de jongere om iets (nieuws) te ondernemen en daarvan te kunnen leren?

niet 0 1 2 3 4 5 veel

niet = Ik laat het aan de jongere over of hij iets (nieuws) onderneemt of niet.

veel = Ik moedig de jongere zo veel mogelijk aan om iets (nieuws) te doen of ondernemen.

5. Help ik de jongere een verstandige keuze te maken?

niet 0 1 2 3 4 5 veel

niet = Ik laat de jongere zelfstandig kiezen.

veel = Ik help de jongeren bij het maken van een verstandige keuze: ik leg hem een (beperkt) aantal opties voor, leg uit waarom dit verstandige keuzes zijn en moedig hem aan een keuze te maken.

6. Help ik de jongere te bedenken en te zeggen wat hij er van vindt?

niet 0 1 2 3 4 5 veel

niet = Ik laat het aan de jongere over te zeggen hoe hij erover denkt en wat hij ervan vindt.

veel = Ik moedig de jongere aan zijn mening te geven en ik help hem van tevoren te bedenken wat hij vindt en hoe hij dat kan uiten.

KAART D JONGERE: MEEKOMEN EN ERBIJ HOREN

Vul per vraag in op de schaal van 'niet 0-1-2-3-4-5 volledig' in welke mate de jongere in de situatie de vaardigheden beheerst.

1. Begrijpt de jongere de situatie en komt hij sociaal gezien mee?

niet 0 1 2 3 4 5 volledig

niet = De jongere snapt niet wat er gebeurt en reageert niet adequaat. Hij komt sociaal gezien niet mee.

volledig = De jongere begrijpt wat er gebeurt en reageert adequaat. Hij doet mee.

2. Beheerst de jongere de benodigde sociale vaardigheid in de omgang met de ander(en)?

Bijv. praatje maken, iets vragen, kritiek geven.

niet 0 1 2 3 4 5 volledig

niet = De jongere beheerst de benodigde sociale vaardigheid niet.

volledig = De jongere gebruikt de benodigde sociale vaardigheid op een passende manier.

3. Houdt de jongere rekening met wat de ander voelt, wil of bedoelt?

niet 0 1 2 3 4 5 volledig

niet = De jongere houdt geen rekening met de ander en stelt zijn eigen visie en belangen centraal.

volledig = De jongere houdt rekening met de standpunten en het gevoel van de ander.

4. Geeft de jongere zijn grenzen aan?

niet 0 1 2 3 4 5 volledig

niet = De jongere komt niet voor zichzelf op, hij laat over zich heen lopen.

volledig = De jongere geeft aan wat hij wil, denkt of voelt. Hij geeft zijn grenzen goed aan.

5. Houdt de jongere zich aan de normen en waarden, aan wat 'goed' en 'kwaad' is?

niet 0 1 2 3 4 5 volledig

niet = De jongere ziet niet in wat 'goed' en 'niet goed' is en houdt zich niet aan de omgangsregels.

volledig = De jongere begrijpt heel goed wat 'goed' en 'niet goed' is. Hij houdt rekening met de omgangsregels.

6. Bedenkt de jongere wat hij wil zeggen en/of doen, voordat hij reageert?

niet 0 1 2 3 4 5 volledig

niet = De jongere reageert impulsief en doet/zegt wat er op dat moment in hem opkomt.

volledig = De jongere bedenkt eerst hoe hij gaat reageren, voordat hij iets zegt/doet.

7. Gaat de jongere adequaat om met de omgangsregels en afspraken?

niet 0 1 2 3 4 5 volledig

niet = De jongere houdt zich star vast aan de gemaakte omgangsregels en afspraken.

volledig = De jongere denkt na over de regels en afspraken en doet het anders als dat beter en passend is.

8. Is de jongere in staat om zijn boosheid en agressie (verbaal/non-verbaal) te beheersen?

niet 0 1 2 3 4 5 volledig

niet = De jongere barst los bij het minste of geringste.

volledig = De jongere uit zijn boosheid en agressie op een adequate manier.

KAART D BEGELEIDER: INLEVEN EN MEEDENKEN

Vul per vraag in op de schaal van 'niet 0-1-2-3-4-5 veel' in welke mate jij in de situatie de jongere hebt ondersteund.

1. Bied ik de jongere ondersteuning in de sociale situatie om mee te kunnen doen?

niet 0 1 2 3 4 5 veel

niet = Ik leg niet uit hoe de sociale situatie in elkaar zit en welk gedrag daarbij past. Ik laat de jongere het zelf doen.

veel = Ik neem het van de jongere over en benoem vervolgens (later) wat er precies gebeurt en welk gedrag gepast is.

2. Ondersteun ik de jongere bij het uitvoeren van de sociale vaardigheid die nodig is in de omgang met de ander(en)?

niet 0 1 2 3 4 5 veel

niet = Ik laat de jongere zelf zijn gang gaan in het contact.

veel = Ik sta naast de jongere en neem het van de jongere over.

3. Benoem ik naar de jongere het gevoel en de standpunten van de ander om rekening mee te houden?

niet 0 1 2 3 4 5 veel

niet = Ik zeg niets, ik laat het aan de jongere over hoe hij reageert.

veel = Ik maak nadrukkelijk duidelijk welk gevoel en mening de ander heeft om rekening mee te houden.

4. Ondersteun ik de jongere in het aangeven wat hij niet wil?

niet 0 1 2 3 4 5 veel

niet = Ik help de jongere niet om voor zichzelf op te komen. Ik laat het hem zelf doen.

veel = Ik geef de grens aan, omdat de jongere het niet kan.

5. Vertel ik de jongere wat 'goed' en 'niet goed' is en leg ik hem de omgangsregels uit?

niet 0 1 2 3 4 5 veel

niet = Ik leg de jongere niets uit en laat het aan hem over hoe hij reageert.

veel = Ik vertel de jongere wat de omgangsregels zijn en leg hem duidelijk uit wat 'goed' en 'niet goed' is.

6. Help ik de jongere om eerst na te denken voordat hij wat zegt en/of doet?

niet 0 1 2 3 4 5 veel

niet = Ik help de jongere niet, ik laat het aan hem over hoe hij reageert.

veel = Ik neem het van de jongere over, omdat hij zonder eerst na te denken meteen reageert.

7. Help ik de jongere adequaat omgaan met de omgangsregels en afspraken?

niet 0 1 2 3 4 5 veel

niet = Ik laat het aan de jongere over hoe hij de omgangsregels en afspraken gebruikt.

veel = Ik vertel de jongere wat de omgangsregels en afspraken zijn en doe voor hoe je ermee omgaat.

8. Help ik de jongere zijn boosheid en agressie (verbaal/non-verbaal) adequaat te uiten?

niet 0 1 2 3 4 5 veel

niet = Ik laat de jongere zijn emotie van boosheid en agressie op zijn manier uiten.

veel = Ik help de jongere in de situatie bij het uiten van boosheid en agressie en bespreek en oefen dit ook van tevoren met hem.

Colofon

© Kennisplein Gehandicaptensector

Niets uit deze uitgaven mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enige ander wijze zonder bronvermelding.

April 2013: eerste druk

Oktober 2019: herziene versie

Auteur

E.J.W. Rot

edithe.rot@sheerenloo.nl

Vormgeving

Studio Tween

ISBN

9789088391064

Financiering

- Antonia Wilhelminafonds
- Vilans
- Academische Werkplaats 's Heeren Loo i.s.m. Vrije Universiteit Amsterdam
- Steunfonds 's Heeren Loo

Het reflectiemiddel is ook te downloaden:

<https://www.kennispleingehandicaptensector.nl/balans-in-beeld>

Kennisplein Gehandicaptensector

Postbus 8228

3503 RE Utrecht

Telefoon (030) 789 23 00

E-mail info@kennispleingehandicaptensector.nl

Website www.kennispleingehandicaptensector.nl

TOT ZIENS!

Kennisplein Gehandicaptensector

www.kennispleingehandicaptensector.nl

info@kennispleingehandicaptensector.nl

@pleinpraat

Forum Gehandicaptenzorg

kennispleingehandicaptensector

KPGehandicaptensector

